

MATERIAŁY BUDOWLANE	NORMA BRANŻOWA	BN-65
	Materiały ogniotrwałe	6760-02
	Oznaczanie porowatości porozymetrem rtęciowym	
		Grupa katalogowa VIII 29

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy jest metoda oznaczania porowatości otwartej materiałów sypkich porozymetrem rtęciowym, jej rozłożenia w trzech klasach, a mianowicie makroporowatości, porowatości pośredniej i mikroporowatości oraz porowatości całkowitej i gęstości pozornej.

1.2. Określenia

1.2.1. Porowatość otwarta - wyrażony w procentach stosunek objętości otwartych porów próbki (połączonych z atmosferą), do całkowitej objętości próbki, łącznie z wszystkimi jej porami.

W zakresie porowatości otwartej wyróżnia się: makroporowatość, porowatość pośrednia i mikroporowatość.

1.2.1.1. Makroporowatość - pory zapełniane przez rtęć pod ciśnieniem atmosferycznym, lecz nie zapełniane przez rtęć pod próżnią (średnica porów około 14 do 100 μ)

1.2.1.2. Porowatość pośrednia - pory zapełniane przez wodę, lecz nie zapełniane przez rtęć (średnica porów około 2,9 do 14 μ)

1.2.1.3. Mikroporowatość - pory zapełniane przez powietrze, lecz nie zapełniane przez wodę (średnica porów poniżej 2,9 μ)

1.2.2. Porowatość całkowita - wyrażony w procentach stosunek całkowitej objętości porów (otwartych i zamkniętych) próbki do całkowitej objętości próbki łącznie ze wszystkimi jej parami.

1.2.3. Gęstość pozorna - wyrażony w g/cm^3 stosunek masy suchej próbki, do całkowitej objętości próbki łącznie ze wszystkimi jej parami.

1.3. Normy związane

PN-64/H-04184 Materiały ogniotrwałe. Oznaczanie gęstości

2. METODA OZNACZANIA

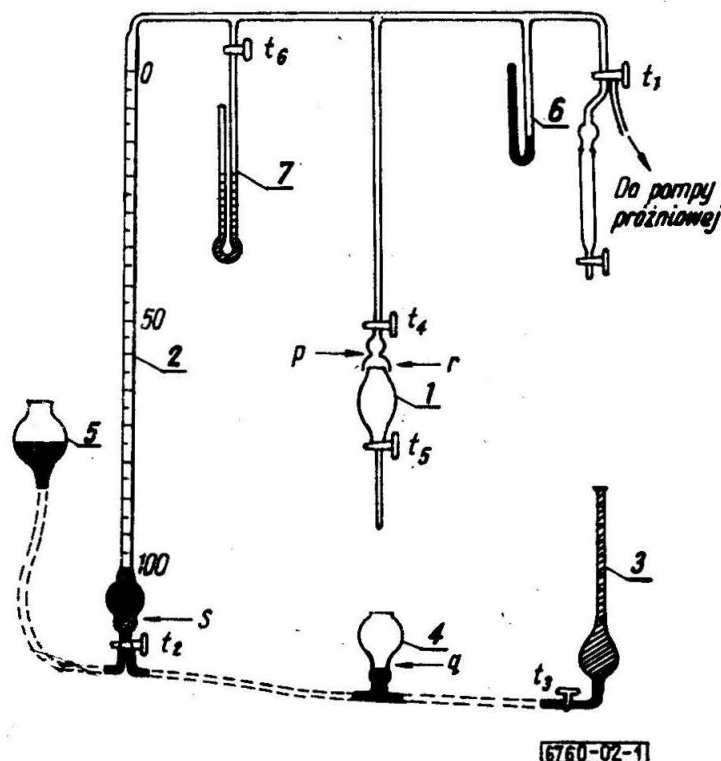
2.1. Zasada oznaczania polega na określeni objętości rtęci, powietrza i wody zapełniającej puste przestrzenie w zbiorniku z próbką i obliczeniu objętości pozornej badanej próbki.

2.2. Przygotowanie próbki

Próbkę w ilości 70 + 120 g, w zależności od gęstości badanego materiału, należy rozdrobnić na ziarna o średnicy 2 + 5 mm. Objętość próbki po rozdrobieniu powinna wynosić około 100 cm^3 . Następnie próbkę należy wysuszyć w temperaturze 110 + 135°C.

2.3. Aparatura pomiarowa i przyrządy. Porozymetr rtęciowy schematycznie podano na rysunku. Porozymetr rtęciowy składa się: ze zbiornika 1 o objętości około 100 cm^3 , z biurety 2 o objętości około 100 cm^3 , wykalibrowanej z dokładnością do 0,1 cm^3 , ze zbiorników 3, 4, i 5, manometru 7 wypełnionego olejem, manometru rtęciowego 6 oraz kurków: t_1 , t_2 , t_3 , t_4 , t_5 , t_6 .

Przed przystąpieniem do pracy z porozymetrem rtęciowym należy napełnić go rtęcią oraz wykalibrować zbiornik 1.

Schemat porozymetru rtęciowego

Instytut Materiałów Ogniotrwałych

Ustanowiona przez Dyrektora Zjednoczenia Przemysłu Materiałów Ogniotrwałych dnia 7 stycznia 1965 r. jako norma obowiązująca w zakresie metod badań od dnia 10 czerwca 1965 r.

(Mon. Pol. nr 30/1965 poz. 169)

2.3.1. Napełnianie porozymetru rtęciowego

Do zbiornika 5 należy wlać rtęć, po czym otworzyć kurek t_2 dla połączenia zbiornika 5 z biuretą 2 i doprowadzić rtęć do połowy wysokości biurety. Następnie kurek t_2 przestawić tak, aby biureta 2 była połączona ze zbiornikiem 4, otworzyć t_3 przy zbiorniku 3 i doprowadzić rtęć poza t_3 , następnie kurek t_3 zamknąć. W zbiorniku 4 rtęć doprowadzić do poziomu q , po czym połączyć przy pomocy kurka t_2 biuretę 2 ze zbiornikiem 4 i doprowadzić rtęć w biurecie 2 do 0.

2.3.2. Kalibrowanie zbiornika 1

Rtęć z biurety 2 wprowadzić do zbiornika 4 (100 cm^3), zamknąć kurek t_2 , podnieść zbiornik 4 do zbiornika 1. Otworzyć t_1 dla połączenia z pompą próżniową i włączyć pompę. Następnie powoli otworzyć kurek t_4 i t_5 i doprowadzić rtęć w zbiorniku 1 do punktu p , po czym zamknąć t_4 i t_5 , wyłączyć pompę i zlikwidować próżnię przez przestawienie kurka t_1 na połączenie z powietrzem. Opuścić zbiornik 4. Jeżeli poziom rtęci w zbiorniku 4 znajduje się poniżej q , należy doprowadzić kilka cm^3 rtęci do biurety 2 ze zbiornika 5, a następnie poziom rtęci w zbiorniku 4 wyrównać do q .

Odczytać ilość dodanych cm^3 rtęci, w ten sposób otrzymamy wartość A czyli objętość zbiornika 1. Jeżeli po napełnieniu zbiornika 1 w naczyniu 4 rtęć znajduje się powyżej q , ilość tę należy doprowadzić do biurety 2 i odjąć od 100 cm^3 , które poprzednio zostały wprowadzone do zbiornika 4.

Wartość A może być poniżej lub powyżej 100 cm^3 , zależnie od wielkości zbiornika 1. Kalibrowanie należy przeprowadzić tylko raz przy uruchomieniu aparatury.

2.4. Wykonanie oznaczania

Wysuszoną i odważoną próbką napełnić zbiornik 1 aż do brzegów, przy równoczesnym potrząsaniu.

Złożyć zbiornik 1 do porozymetru. Rtęć w biurecie 2 doprowadzić do 0, a w zbiorniku 4 do punktu q , następnie należy:

- 1) odczytać poziom rtęci w biurecie 2 (x_1),
- 2) zamknąć t_1 ,
- 3) podnieść zbiornik 4 tak, aby zamurzyć dolną część kapilary zbiornika 1 w rtęci,
- 4) otworzyć t_4 i t_5 ,
- 5) otworzyć t_2 i połączyć biuretę 2 ze zbiornikiem 4,
- 6) po napełnieniu kapilary rtęcią do poziomu t_5 , zamknąć ten ostatni,
- 7) otworzyć t_1 na powietrze. Po wyrównaniu poziomów w biurecie 2 i zbiorniku 4 zamknąć t_2 ,
- 8) t_1 przestawić na połączenie z pompą próżniową,
- 9) ewakuować układ przez 10 min,

10) otworzyć t_5 i napełnić zbiornik 1 rtęcią aż do poziomu p (przez około 2 min), zamknąć t_4 i t_5 ,

11) opuścić zbiornik 4 do dolnej pozycji. Otworzyć t_2 i wyrównać poziom rtęci w zbiorniku 4 do znaku q ,

12) zlikwidować próżnię przez połączenie t_1 z powietrzem,

13) odczytać poziom rtęci w biurecie 2 (x_2),

14) otworzyć t_2 i przelać nieco rtęci z biurety 2 do zbiornika 4, zamknąć t_2 ,

15) podnieść zbiornik 4 do kapilary zbiornika 1 tak, aby kapilara była zanurzona,

16) otworzyć t_5 ,

17) gdy rtęć w zbiorniku 1 dojdzie do t_4 zamknąć t_5 ,

18) otworzyć t_4 bardzo wolno, następnie otworzyć t_5 i doprowadzić rtęć do punktu p podpuszczając nadmiar rtęci do zbiornika 4,

19) opuścić zbiornik 4 w dół,

20) wyrównać poziom rtęci w zbiorniku 4 do punktu q , przez odprowadzenie nadmiaru do biurety 2,

21) odczytać poziom rtęci w biurecie (x_3),

22) połączyć biuretę 2 ze zbiornikiem 5, przez obrót kurka t_2 ,

23) t_2 zamknąć, gdy rtęć osiągnie poziom S ,

24) otworzyć t_6 ,

25) zamknąć t_1 ,

26) podnieść zbiornik 4 do kapilary zbiornika 1,

27) otworzyć t_5 . Podczas wypływania rtęci ze zbiornika 1 do zbiornika 4, otworzyć t_2 łącząc zbiornik 5 z biuretą 2 i podwyższyć zbiornik 5 tak, aby na manometrze 7 nie było różnicy ciśnienia. Po osiągnięciu przez rtęć poziomu t_5 , zamknąć t_5 i t_2 ,

28) po 10 min od chwili opróżnienia zbiornika 1 wyrównać poziom oleju w manometrze 7 przez podniesienie zbiornika 5 lub odpuszczenie rtęci do zbiornika 5, manipulując kurkiem t_2 ,

29) zamknąć t_6 ,

30) otworzyć t_1 na powietrze,

31) odczytać poziom rtęci w biurecie 2 (x_4),

32) otworzyć t_2 i rtęć przelać z biurety 2 do zbiornika 5, aż do osiągnięcia poziomu S ; zamknąć t_2 ,

33) połączyć zbiornik 4 z biuretą 2 przez obrót kurka t_2 ,

34) przelać rtęć ze zbiornika 4 do biurety 2, aż do osiągnięcia poziomu q ,

35) zamknąć t_2 ,

36) odczytać poziom rtęci w biurecie 2 (x_5),

37) zbiornik 3 zapełnić wodą i odczytać poziom wody w zbiorniku 3 (x_6),

- 38) podnieść zbiornik 4 do kapilary zbiornika 1,
 39) otworzyć t_5 i bardzo wolno wylać rtęć z kapilary do zbiornika 5; opuścić zbiornik 4 z powrotem,
 40) zamknąć t_1 ,
 41) podnieść zbiornik 3 tak, aby kapilara zbiornika 1 zanurzyła się w wodzie,
 42) otworzyć t_2 wypuszczając rtęć z biurety 2 do zbiornika 4; gdy woda osiągnie poziom t_5 , ten ostatni zamknąć,
 43) otworzyć t_1 na powietrze,
 44) gdy rtęć w biurecie 2 osiągnie poziom S, zamknąć t_2 ,
 45) t_1 przestawić za połączenie z pompą próżniową,
 46) ewakuować zbiornik 1 przez 8 min,
 47) zamknąć t_4 ,
 48) otworzyć t_1 na powietrze,
 49) operując jednocześnie kurkami t_5 i t_3 , napełnić zbiornik 1 do poziomu t_4 (około 1 min). Jednocześnie należy podnieść zbiornik 4 tak, aby rtęć wpływając do zbiornika 3, wypychała wodę do zbiornika 1,
 50) zamknąć t_5 i t_3 ,
 51) przelać rtęć ze zbiornika 3 do zbiornika 4, aż do osiągnięcia poziomu q,
 52) otworzyć t_4 ,
 53) po 15 min od chwili rozpoczęcia zasysania wody, otworzyć t_5 ,
 54) odstawić zbiornik 3 do poprzedniego położenia,
 55) odczytać stan wody w zbiorniku 3 (x_7).

Po zakończeniu pomiaru, należy wyczyścić zbiornik 1. Próbkę zanieczyszczoną rtęcią umieszcza się na sicie i przepłukuje wodą zbierając rtęć do parownicy. Zbiornik wysuszyć i przygotować do następnego pomiaru.

Sprawdzić szczelność pompy.

Dla prac ruchowych wystarczy oznaczanie makroporowatości i sumy porowatości pośredniej i mikroporowatości, wobec tego nie należy przeprowadzać oznaczenia z wodą (nie wykonywać czynności od punktu 37 + 55).

2.5. Obliczanie wyników. Na podstawie wartości otrzymanych w toku oznaczania należy obliczyć objętość pozorną (V) badanego materiału:

- a) w rtęci pod próżnią ($V_{Hg \text{ pr.}}$)

$$V_{Hg \text{ pr.}} = A - (x_2 - x_1)$$

- b) w rtęci pod ciśnieniem atmosferycznym (V_{Hg})

$$V_{Hg} = A - (x_3 - x_4)$$

- c) w wodzie (V_{H_2O})

$$V_{H_2O} = V_{Hg} - (x_7 - x_6)$$

- d) w powietrzu ($V_{\text{pow.}}$)

$$V_{\text{pow.}} = V_{Hg} - (x_5 - x_4)$$

w którym:

A - objętość zbiornika 1 od znaku p do końca kapilary, cm^3 ,

x_1 do x_7 - wartości odczytane w czasie pomiaru.

2.5.1. Porowatość otwarta (P) stanowi sumę trzech części składowych wyznaczonych poniżej podanych wzorów:

- a) makroporowatość (P_1) należy obliczyć w procentach

$$P_1 = 100 - \frac{100 V_{Hg}}{V_{Hg \text{ pr.}}}$$

- b) porowatość pośrednią (P_2) należy obliczyć w procentach

$$P_2 = \frac{100 V_{Hg}}{V_{Hg \text{ pr.}}} - \frac{100 V_{H_2O}}{V_{Hg \text{ pr.}}}$$

- c) mikroporowatość (P_3) należy obliczyć w procentach

$$P_3 = \frac{100 V_{H_2O}}{V_{Hg \text{ pr.}}} - \frac{100 V_{\text{pow.}}}{V_{Hg \text{ pr.}}}$$

- d) porowatość otwartą (P) należy obliczyć w procentach

$$P = P_1 + P_2 + P_3$$

- e) sumę porowatości pośredniej i mikroporowatości (P_4) obliczyć w procentach

$$P_4 = \frac{100 V_{Hg}}{V_{Hg \text{ pr.}}} - \frac{100 V_{\text{pow.}}}{V_{Hg \text{ pr.}}}$$

- f) porowatość otwartą (P) w tym przypadku wynosi w procentach

$$P = P_1 + P_4$$

2.5.2. Porowatość całkowita (P) należy obliczyć w procentach

$$P_0 = \left(1 - \frac{e_p}{q}\right) \cdot 100$$

w którym:

e_p - gęstość pozorna próbki, g/cm^3 ,

e - gęstość próbki, g/cm^3 (wg PN-64/H-04184),

2.5.3. Gęstość pozorna (e_p) należy obliczyć wg wzoru

$$e_p = \frac{m}{V_{\text{Hg pr}}}$$

w którym:

m - masa suchej próbki, g.

2.5.4. Wynik. Za wynik badania należy przyjąć średnią arytmetyczną z dwóch oznaczeń, wyliczoną

z następującą dokładnością:

- porowatość otwarta do 0,1%,
- porowatość całkowita do 0,1%,
- gęstość pozorna do 0,01 g/cm^3 .

2.5.5. Dokładność oznaczania. Dopuszczalna różnica między wynikami:

Porowatość i gęstość	Dla jednego laboratorium	Dla różnych laboratoriów
Porowatość otwarta	0,5%	1%
Porowatość całkowita	0,5%	1%
Gęstość pozorna	0,02 g/cm^3	0,04 g/cm^3

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE

Uwagi do wydania IV

Poprawiono oczywiste błędy.